

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

Киричко Василь Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права № 1,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: 7data7@ukr.net
ORCID 0000-0003-2442-6842

doi: 10.21564/2414–990x.133.70893
УДК 343.211

ЗАКОНОДАВЧИЙ ВІРУС У СИСТЕМІ КК УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕННЯ І АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ НА ПРИКЛАДІ СТ. 368² КК «НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ»

У статті обґрунтовано необхідність введення в науковий обіг поняття «законодавчий вірус у системі КК України» і подано його визначення. Боротьбу з такими вірусами визначено як один з напрямків реалізації принципу верховенства права в кримінальному праві України.

Ключові слова: законодавчий вірус; верховенство права; суспільна небезпечність; незаконне збагачення.

Киричко В. Н., кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры уголовного права № 1, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: 7data7@ukr.net ; ORCID 0000-0003-2442-6842

Законодательный вирус в системе УК Украины: определение и актуализация проблемы на примере ст. 368² УК «Незаконное обогащение»

В статье обосновывается необходимость введения в научное обращение понятия «законодательный вирус в системе УК Украины» и дано его определение. Борьба с такими вирусами рассматривается как одно из направлений реализации принципа верховенства права в уголовном праве Украины.

Ключевые слова: законодательный вирус; верховенство права; общественная опасность; незаконное обогащение.

Постановка проблеми й актуальність теми. Теоретичний аналіз останніх законодавчих змін, унесених до КК України (далі – КК), виявляє, що не всі вони відповідають принципу верховенства права, закріпленому в ст. 8 Конституції України. Серед них є й такі законодавчі приписи, застосування яких на практиці може призводити до порушення прав людей. Причому така можливість не є очевидною, оскільки вона таїться в глибині змісту відповідних кримінально-правових норм, а зовні прикривається формою закону. За своїм механізмом заподіяння шкоди ці явища подібні до вірусів. Вірус [лат. *virus* – отрута] має різні прикладні лексичні значення, зокрема: 1) мікроорганізм, що спричиняє інфекційне захворювання; 2) програма, що викликає збої в роботі комп'ютера. У переносному значенні вірус – збудник чогось негативного, що вражає багатьох [8, с. 151]. Але у будь-якому разі для вірусу характерно, що певний мікроелемент виявляє свою здатність заподіяти шкоду не сам по собі, а потрапляючи в певну систему, в якій він взаємодіє з її елементами, що породжує негативні наслідки. Зрозуміло, що така система може бути не лише біологічною чи технічною, а й законодавчою, видом якої є система КК України.

Аналіз останніх досліджень. Цією публікацією ми започатковуємо розгляд питання про необхідність уведення в науковий обіг нового поняття «законодавчий вірус у системі КК».

Метою нашої статті є теоретичне розроблення і введення в науковий обіг нового поняття «законодавчий вірус у системі КК», яке матиме важливе значення для реалізації принципу верховенства права в кримінальному праві України.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, можна виділити три видові ознаки законодавчого вірусу в системі КК. По-перше, виглядає такий вірус як певний законодавчий припис, включений шляхом прийняття відповідного закону України до системи КК. По-друге, такий законодавчий припис, взаємодіючи з іншими елементами системи КК, визначає в змісті кримінально-правової норми узаконену можливість безпідставного порушення прав людини при її застосуванні на практиці. По-третє, негативні наслідки вірусу проявляються або можуть проявитися в порушенні прав багатьох людей при застосуванні зараженої вірусом кримінально-правової норми на практиці.

Як видається, характерним прикладом зараженої вірусом кримінально-правової норми є ст. 368² КК «Незаконне збагачення». Історія появи цієї норми та її законодавчих змін, викладена нижче, показує, яким чином вірус виник, як «удосконалювався» і виявляє себе зараз.

Міжнародно-правові приписи про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення передбачені зокрема у Конвенції ООН проти корупції 2003 р., яка ратифікована Україною 18 жовтня 2006 р. і набрала чинності для України 1 січня 2010 р. У ст. 20 цієї Конвенції зазначено таке: «За умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання

злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати». Як бачимо, у статті йдеться не про обов'язковість, а про можливість імплементації цих приписів у національне законодавство, реалізація якої обумовлена дотриманням своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи.

Спочатку законодавець України дотримувався цих застережень. Зокрема, в ч. 1 ст. 368¹ КК, яка діяла 1, 2, 3 та 4 січня 2011 р., незаконне збагачення визначалось як «одержання службовою особою неправомірної вигоди або передача нею такої вигоди близьким родичам», а в ч. 1 ст. 368² КК, яка почала діяти з 1 липня 2011 р., – як одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі (що перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва. З 18 травня 2013 р. в ч. 1 ст. 368² КК замість слів «за відсутності ознак хабарництва» вказувалось на відсутність ознак, зазначених у ст. 368 КК. Таке законодавче визначення незаконного збагачення існувало до 25 січня 2015 р.

Детальний аналіз незаконного збагачення, здійснений мною у 2013 р., показав, що «основне значення у ст. 20 Конвенції мають слова *умисне незаконне збагачення*. Це означає, що йдеться про відповідальність за дії – збагачення особи, яке є: а) незаконним на момент збагачення; б) умисним, що означає усвідомлення особою суспільної небезпечності такого збагачення в момент його вчинення. Саме ці ознаки обґрунтовано покладені в основу об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 368² КК. Крім того, законодавець врахував і таку ознаку, зазначену у ст. 20 Конвенції, як значний розмір незаконного збагачення. Отже, лише конвенційний припис щодо відсутності раціонального обґрунтування особою своїх дій не знайшов відображення у ст. 368² КК, оскільки це могло призводити до порушення ... норм Конституції України. У цій частині Україна не порушила своїх міжнародних зобов'язань, тому що умовою їх виконання є дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи, про що буквально зазначено у ст. 20 Конвенції» [2, с. 226-227].

Отже, до 25 січня 2015 р. ст. 368² КК не була заражена вірусом, про який йдеться у цій публікації. Логічно виникає питання, звідки й чому він з'явився? У цьому зв'язку звернемо увагу на першоджерело вірусу – словосполучення «які вона не може раціонально обґрунтувати» в тексті ст. 20 зазначеної Конвенції. Включення саме цього припису до кримінально-правової норми означає зараження її вірусом, про що й попереджається в конвенційній статті. Спроби ігнорування цього попередження проявились ще у розглядуваний період дії ст. 368² КК, що виражалось, приміром, у коментуванні її змісту з використанням конвенційного словосполучення «які вона не може раціонально обґрунтувати» незважаючи на його відсутність у тексті цієї статті КК [4, с. 752-755].

Тоді я категорично заперечував таке використання зазначеного конвенційного припису, обґрунтовуючи свою думку сукупністю правових аргументів, які у контексті цієї публікації доречно розділити на дві групи; по-перше, словам «які вона не може раціонально обґрунтувати» не можна надавати обов'язкового значення, оскільки вони не включені до складу злочину, а злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК (відповідно до ч. 3 ст. 3 КК); по-друге, це аргументи, які відображають вірусний характер зазначеного словосполучення, а саме про те, що у разі надання останньому обов'язкового характеру при застосуванні ст. 368² КК на практиці будуть порушуватися права громадян, передбачені Конституцією України, зокрема: а) ч. 2 ст. 62 – ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; б) ч. 3 ст. 62 – обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях; в) ч. 1 ст. 63 – особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Крім того, неможливість особи раціонально обґрунтувати значне збільшення своїх активів не може бути підставою визнання незаконними її дій, внаслідок яких збільшились активи. Адже йдеться про пояснення, які надаються після фактичного збагачення, а підстава для визнання дій незаконними повинна існувати на момент вчинення самого збагачення [2, с. 225-226].

У науці кримінального права в зазначений період подібні заперечення в більшості випадків пов'язувались з порушенням презумпції невинуватості, причому з акцентом на недотримання конституційного положення «ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину». Аргументи про порушення ч. 3 ст. 62 Конституції України (обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях) і про недопустимість поставлення у пряму залежність визнання незаконними дій особи, внаслідок яких збільшились активи, від поведінки особи після незаконного збагачення залишались у «тіні». За таких умов почався «творчий пошук» нової редакції ст. 368² КК, яка б дозволяла притягувати до кримінальної відповідальності осіб, в яких активи значно не відповідають їх заробіткам, але при цьому не порушувалась би презумпція невинуватості [5, с. 30–34; 1 с. 84–94]. Такий «творчий пошук» значного прискорення набрав у ході реалізації планів європейської інтеграції України. Гадаємо, саме політичний чинник відіграв основну негативну роль у зараженні ст. 368² КК вірусом. Він виявився настільки впливовим, що без належної уваги залишилися відсутність у Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173), підписаній державами – членами Ради Європи в 1999 р. і ратифікованій Україною в 2006 р., приписів про криміналізацію незаконного збагачення.

Як результат, спочатку з'явилась нова редакція ст. 368² КК, що викладена згідно з Законом України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII і набрала чинності з 25 січня 2015 р. У ній незаконне збагачення визначалося як «набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи,

отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам». Відповідно до примітки до цієї статті значним перевищенням визнавалась сума, що в два або більше рази перевищує розмір доходу, зазначеного в декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру за відповідний період, поданій особою у порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції». Цю редакцію дуже швидко змінила нова редакція ст. 368² КК, викладена згідно з Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII, яка є чинною з 4 березня 2015 р. У ній незаконне збагачення визначено як «набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі». Відповідно до примітки до цієї статті під активами у значному розмірі розуміються грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Саме в чинній редакції ст. 368² КК зараження вірусом «набуло досконалості», про що свідчить запис в одному з останніх авторитетних коментарів: «Статтю 368² в редакції Закону від 12 лютого 2015 р. є підстави вважати компромісною, вона є результатом (причому більш адекватним, ніж первісна редакція ст. 368² КК) виконання Україною згаданої міжнародно-правової рекомендації, і водночас в її чинній редакції не вбачається порушень конституційного принципу презумпції невинуватості» [6, с. 261]. Отже, вірус успішно імплементавався в ст. 368² КК і його «не помітно».

З метою відображення наявності законодавчого вірусу в ст. 368² КК детально проаналізуємо чинну її редакцію, зокрема встановимо наявність у ній всіх істотних ознак такого вірусу.

По-перше, у ст. 368² КК такий вірус виглядає як законодавчий припис – «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами», включений згідно з Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII до ч. 1 цієї статті. По суті, цей припис є модифікацією вірусного конвенційного припису «які вона не може раціонально обґрунтувати». Однакова вірусна сутність у цих приписах полягає в тому, що пропонується визнавати дії особи зі збагачення незаконними виходячи з критерію, існуючого не на момент їх вчинення, а на момент виявлення у власності особи активів у значному розмірі: а) відсутність доказів, які підтверджують законність підстав набуття особою у власність активів – за ч. 1 ст. 368² КК; б) відсутність раціонального обґрунтування особою значного збільшення своїх активів – за ст. 20 Конвенції ООН проти корупції.

По-друге, законодавчий припис «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами», взаємодіючи з іншими елементами системи КК, визначає в змісті кримінально-правової норми, передбаченої ст. 368² КК, узаконену можливість безпідставного порушення прав людини при її застосуванні на практиці. Це проявляється наступним чином.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Отже, ці базові положення КК однозначно вказують на те, що винне вчинення суб'єктом злочину суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, входить до фактичної підстави кримінальної відповідальності за будь-який злочин, у тому числі передбачений ст. 368² КК. Зокрема, одержання особою неправомірної вигоди у вигляді майна за відсутності ознак злочину, передбаченого ст. 368 КК, як і раніше, можна кваліфікувати як незаконне збагачення за ст. 368² КК. У таких випадках йдеться про незаконне збагачення шляхом учинення суспільно небезпечних дій, незаконність яких визначається на момент їх вчинення.

Включення до ст. 368² КК вірусного припису «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами» фактично призвело до безпідставного розширювального тлумачення змісту цієї статті в науці і практиці. Зокрема, у коментарях до чинної редакції ст. 368² КК зазначається, що «кримінальна відповідальність за незаконне збагачення покликана забезпечити прозорість поведінки публічних службових осіб, спроможна відіграти роль одного з дієвих засобів протидії латентній корупції. Вона не залежить від виявлення та переслідування конкретних корупційних діянь, а зосереджена на наявності у відповідного суб'єкта надмірного майна, походження якого не можна пояснити законними джерелами отримання доходів» [6, с. 261]. Таке тлумачення змісту цієї норми є результатом деструктивної дії вірусного припису «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами» у складі злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368² КК. Оскільки цей припис набув значення юридично обов'язкової ознаки складу злочину і стосується наявних у особи активів у значному розмірі, то це спровокувало формування ще однієї підстави кримінальної відповідальності за ст. 368² КК – фактичної наявності у особи активів у значному розмірі, щодо яких немає доказів законності їх набуття особою. Ця друга підстава суперечить вищезазначеним положенням Загальної частини КК, передбаченим статтями 2 й 11 КК, відповідно до яких до фактичної підстави кримінальної відповідальності за будь-який злочин обов'язково входить винне вчинення суб'єктом злочину суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК. Більше того, формування такої другої підстави кримінальної відповідальності суперечить і буквальним приписам, наведеним у ч. 1 ст. 368² КК, де набуття активів зазначено альтернативно їх передачі і є таким, що дозволяє при визначенні його змісту робити різні акценти: на поведінці, яка може мати своїм результатом появу у власності особи активів у значному розмірі, або на такій самій поведінці, яка досягла зазначеного результату, але у будь-якому разі дії особи входять до фактичної підстави відповідальності за незаконне збагачення.

Виділення фактичної наявності у особи активів у значному розмірі, щодо яких немає доказів законності їх набуття особою, як самостійної підстави від-

повідальності за ст. 368² КК у теоретичній площині супроводжується обґрунтуванням допустимості в таких випадках презюмування вчинення особою раніше протиправних діянь та їх умисного характеру [7, с. 250–252]. Тобто фактично теоретично обґрунтовується такий алгоритм застосування ст. 368² КК: спочатку встановлюється наявність у особи активів у значному розмірі, потім шляхом фіксації відсутності доказів законності їх набуття встановлюється незаконність цих активів, і зрештою презюмується, що ці «незаконні» активи здобуті шляхом учинення особою раніше умисних незаконних дій.

Таке рішення є помилковим, його автори та прибічники не враховують, що вірусний припис «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами» у ст. 368² КК проявляє себе ще й в тому, що він створює ілюзію тотожності понять «активи, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами» і «незаконні активи». Насправді ці поняття різні, причому перше з них є не лише більш широким, а й охоплює собою також активи, які не є незаконними, а одержані шляхом вчинення правомірних діянь. Це означає, що в ст. 368² КК узаконена можливість порушення приписів ч. 3 ст. 62 Конституції України – обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях – при застосуванні цієї кримінально-правової норми на практиці. Як наслідок такого обвинувачення, заснованого на припущеннях, до кримінальної відповідальності за ст. 368² КК безпідставно можуть притягуватися особи: 1) які на законних підставах набули у власність активи, але з різних причин відсутні докази законності такого набуття (документи втрачені; особи, які надали активи, або свідки померли тощо); 2) яким передали активи без їх відома, в тому числі з метою штучного створення доказів для незаконного притягнення їх до кримінальної відповідальності (наприклад, перерахування на банківську картку особи активів без її відома); 3) у володінні яких залишені активи іншою особою, яка зникла; 4) в яких виявлені активи, що випадково опинилися у них; 5) які мають активи, серед яких є як законно набуті, так і набуті без законних підстав, якщо загальний їх розмір є значним, а розмір останніх – незначним. У всіх цих випадках відсутність доказів законності підстав набуття активів помилково визнається підтвердженням незаконності активів, після чого презюмується, що умисні незаконні діяння особи мали місце.

По-третє, негативні наслідки розглядуваного виду вірусу проявляються або можуть проявитися у реальному порушенні прав багатьох людей при застосуванні зараженої вірусом кримінально-правової норми, передбаченої ст. 368² КК, на практиці. У всіх зазначених випадках таке порушення проявляється в тому, що особи притягуються до кримінальної відповідальності за відсутності законної підстави, передбаченої ст. 2 КК, – вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК, і за правомірно вчинені діяння.

Щоб «вилікувати» ст. 368² КК від розглянутого вірусу, достатньо виключити з неї слова «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами» і не використовувати їх та слова «які вона не може раціонально

обґрунтувати» при визначенні змісту цієї кримінально-правової норми. Безумовно, що таке виключення повинно також супроводжуватися конкретизацією ознак цього злочину, за якими він відрізняється від інших злочинів, зокрема пропонуємо вказати в ст. 368² КК на *відсутність ознак підкупу та вимагання неправомірної вигоди*.

Крім розглянутого прикладу, до групи законодавчих вірусів у системі КК можна також віднести законодавчі приписи, які стосуються встановлення в КК умов звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які внаслідок вимагання у них неправомірної вигоди запропонували, надали або передали таку вигоду. Йдеться про те, що спочатку звільнення таких осіб від кримінальної відповідальності визнавалось обов'язковим для всіх випадків наявності вимагання неправомірної вигоди (хабара), а потім згідно із Законом України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII воно поставлено в залежність від добровільної заяви таких осіб про те, що сталося, а тепер за Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII ще й від активного сприяння ними розкриттю злочину. Ці законодавчі приписи фактично узаконили можливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб, дії яких не є суспільно небезпечними, оскільки не спрямовані на заподіяння шкоди охоронюваним законом об'єктам, і правомірними, оскільки спрямовані виключно на захист своїх прав та законних інтересів шляхом позбавлення себе коштів, майна тощо без посягання на права, свободи та законні інтереси інших громадян, державні чи громадські інтереси, або інтереси юридичних осіб. Пропозиції щодо «лікування» від цього вірусу мною були викладені в окремій публікації [3, с. 278–289].

На моє переконання, цілеспрямований пошук законодавчих вірусів у системі КК є актуальним завданням для науки кримінального права, реалізація якого призведе до виявлення їх нових видів. Вирішуючи це завдання, важливо правильно розуміти особливості правової природи розглядуваних вірусів. Вони полягають у тому, що такий вірус зовні нічим не видає себе, він «одягнув» законну форму, в якій існує весь час, у тому числі при застосуванні зараженої норми на практиці. Вірусна сутність при цьому схована в глибині змісту відповідної кримінально-правової норми, і лише глибинний аналіз соціального змісту останньої із застосуванням принципу верховенства права, закріпленого в ст. 8 Конституції України, може виявити наявність узаконеної можливості безпідставного порушення прав людини при її застосуванні на практиці або фактичну реалізацію такої можливості. Застосування на практиці такої норми особою, яка не знає про вірус, нічим зовні не відрізняється від законного застосування іншої норми, не зараженої вірусом. Тому ці випадки слід відрізняти, по-перше, від тих законодавчих приписів, які заслуговують критики з різних причин, але які не впливають на зміст кримінально-правової норми таким чином, що узаконюють можливість безпідставного порушення прав людини при її застосуванні на практиці; по-друге, від випадків свавільного порушення прав людини при застосуванні кримінально-правової норми, коли основною причиною такого порушення виступає не розглядуваний вірус, а незаконні дії

представника влади, наприклад, який притягує до кримінальної відповідальності іншу особу, знаючи про відсутність у діянні останньої складу злочину.

Для повноти розуміння викладеного видається доречним умовне порівняння законодавчого вірусу в системі КК з вірусами в програмі медичної діагностичної апаратури. Якщо лікар не знає, що внаслідок вірусу показники технічної діагностики не відповідають дійсності, то він зовні діє відповідно до закону і призначає лікування відповідно до цих показників. Таке лікування може заподіяти шкоду здоров'ю пацієнта від того, що не лікується реальне захворювання, або від ліків, які використовуються для лікування не існуючого захворювання. Однак такі випадки слід відрізняти від тих, коли вірусу немає, діагностична апаратура працює правильно, а лікар не знає, як правильно застосовувати апаратуру або як правильно оцінити результати діагностики, або умисно фальсифікує результати діагностики тощо і призначає лікування, яке шкодить здоров'ю пацієнта.

Таким чином, із викладеного можна зробити наступні загальні **висновки**: 1) є необхідність ввести в науковий обіг поняття законодавчого вірусу в системі КК; 2) під *законодавчим вірусом у системі КК* пропонуємо розуміти *певний законодавчий припис, який після його включення до КК, взаємодіючи з іншими елементами системи КК, визначає у змісті кримінально-правової норми узаконену можливість безпідставного порушення прав людини при її застосуванні на практиці*; 3) боротьба з такими вірусами є одним із напрямків реалізації принципу верховенства права в кримінальному праві України, а тому цілеспрямований пошук законодавчих вірусів у системі КК є актуальним завданням для науки кримінального права.

Список літератури:

1. Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення: міжнародно-правовий аспект / Д. О. Гарбазей // Альманах міжнародного права. – 2014. – Вип. 4. – С. 84–94.
2. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Харків : Право, 2013. – 424 с.
3. Киричко В. М. Про відсутність суспільної небезпечності в діях особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання такої вигоди, та необхідність вдосконалення ч. 2 ст. 11 та пункту 5 примітки до ст. 354 КК України / В. М. Киричко // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 2 (5). – С. 278–289.
4. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. – Вид. 8-е, перероб. та доп. / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. – Харків : Одиссей, 2012. – 904 с.
5. Кубальський В. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в контексті принципу презумпції невинуватості / В. Кубальський // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 30–34.
6. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. – Київ : ВД «Дакор», 2016. – 496 с.
7. Михайленко Д. Г. Норма про незаконне збагачення як елемент завершального рубежу протидії корупції в Україні / Д. Г. Михайленко // Наукові праці Нац. ун-ту «Одеська юридична академія»: зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов, М. В. Афанасьєва, Ю. П. Аленін [та ін.] ; відп. за вип. М. В. Афанасьєва, МОН України, НУ ОЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – С. 244–256.
8. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Харків : ВД «ІШКОЛА», 2006. – 1008 с.

References:

1. Harbazej, D.O. (2014). Nezakonne zbahachennia: mizhnarodno-pravovyj aspekt [Illegal enrichment, international legal aspect]. Al'manakh mizhnarodnoho prava – Almanac of international law, 4, 84–94 [in Ukrainian].
2. Kirichko, V.M. (2013). Kryminal'na vidpovidal'nist' za koruptsiu [Criminal responsibility for corruption]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Kirichko, V.M. (2015). Pro vidsutnist' suspil'noi nebezpechnosti v diakh osoby, iaka proponovala, obitsiala abo nadala nepravomirnu vyhodu vnaslidok vymahannia takoi vyhody, ta neobkhdnist' vdoskonalennia ch. 2 st. 11 ta punktu 5 prymitky do st. 354 KK Ukrainy [The absence of social danger of the actions of a person who proposed, promised or gave an illegal benefit because of threat, and the need for changes to paragraph 2 of Article 11 and paragraph 5 of the note to Article 354 of the Criminal Code of Ukraine]. Visnyk Asotsiatsii kryminal'noho prava Ukrainy – Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine, 2 (5), 278–289 [in Ukrainian].
4. Streltsov E. L. (Eds.). (2012). Kryminal'nyj kodeks Ukrainy: naukovy-praktychnyj komentar [Criminal Code of Ukraine: the scientific and practical commentary]. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Kubal's'kyj, V. (2013). Kryminal'na vidpovidal'nist' za nezakonne zbahachennia v konteksti pryntsyphu prezumptsii nevynuvatosti [Criminal liability for illegal enrichment in the context of the presumption of innocence]. Visnyk Natsional'noi akademii prokuratury Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Prosecution of Ukraine, 3, 30–34 [in Ukrainian].
6. Khavroniuk, M. I. (Eds.). (2016). Nastil'na knyha detektyva, prokurora, suddi: komentar antykoruptsiynoho zakonodavstva [Handbook investigator, prosecutor, judge: Comment corruption legislation]. Kyiv [in Ukrainian].
7. Mykhajlenko, D. H. (2014). Norma pro nezakonne zbahachennia yak element zavershal'noho rubezhu protydii koruptsii v Ukraini [Norm on illicit enrichment as part of the final turn of Combating Corruption in Ukraine]. Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu «Odes'ka iurydychna akademii»: zb. nauk. pr. – Proceedings of the National University «Odessa Law Academy»: Collected papers. Odesa, 244–256 [in Ukrainian].
8. Dubichyn's'kyj, V. V. (Eds.). (2006). Suchasnyj tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy: 65000 sliv [Modern Dictionary Ukrainian: 65000 words]. Kharkiv [in Ukrainian].

Kirichko V. N., Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of Criminal Law Department № 1, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: 7data7@ukr.net ; ORCID 0000-0003-2442-6842

Legislative virus in the system of the Criminal Code of Ukraine: definition and actualization of the problem on the example of Article 368-2 of the Criminal Code of Ukraine

In this article was first justified need for a scientific use of a term «legislative virus in the system of the Criminal Code of Ukraine» and its definition is provided. This virus is proposed to understand a legislative requirement, which, after its inclusion in the Criminal Code of Ukraine, interacting with other elements of the system, determines the content of the criminal law legalized the possibility of arbitrary violation of human rights at its application in practice.

As an example, the presence of the virus in the Article 368-2 of the Criminal Code of Ukraine «Illegal enrichment» was detail analyzed, shown history of the emergence of the virus and its impact on the determination of the content of this Article and how it causes human rights violations in the application of this Article in practice.

The search of the viruses in the system of the Criminal Code of Ukraine is recognized the urgent task for the science of criminal law. Fighting these viruses is one of the areas of implementation of the rule of law principle in criminal law of Ukraine.

Keywords: legislative virus; the rule of law principle; public danger; illicit enrichment.

Надійшла до редколегії 10.06.2016 р.